

BØRN AF FORÆLDRE MED JOB BRYDER DEN SOCIALE ARV

23-03-2021

AF CHEFØKONOM MADS LUNDBY HANSEN (21 23 79 52) OG CHEFKONSULENT CARL-CHRISTIAN HEIBERG

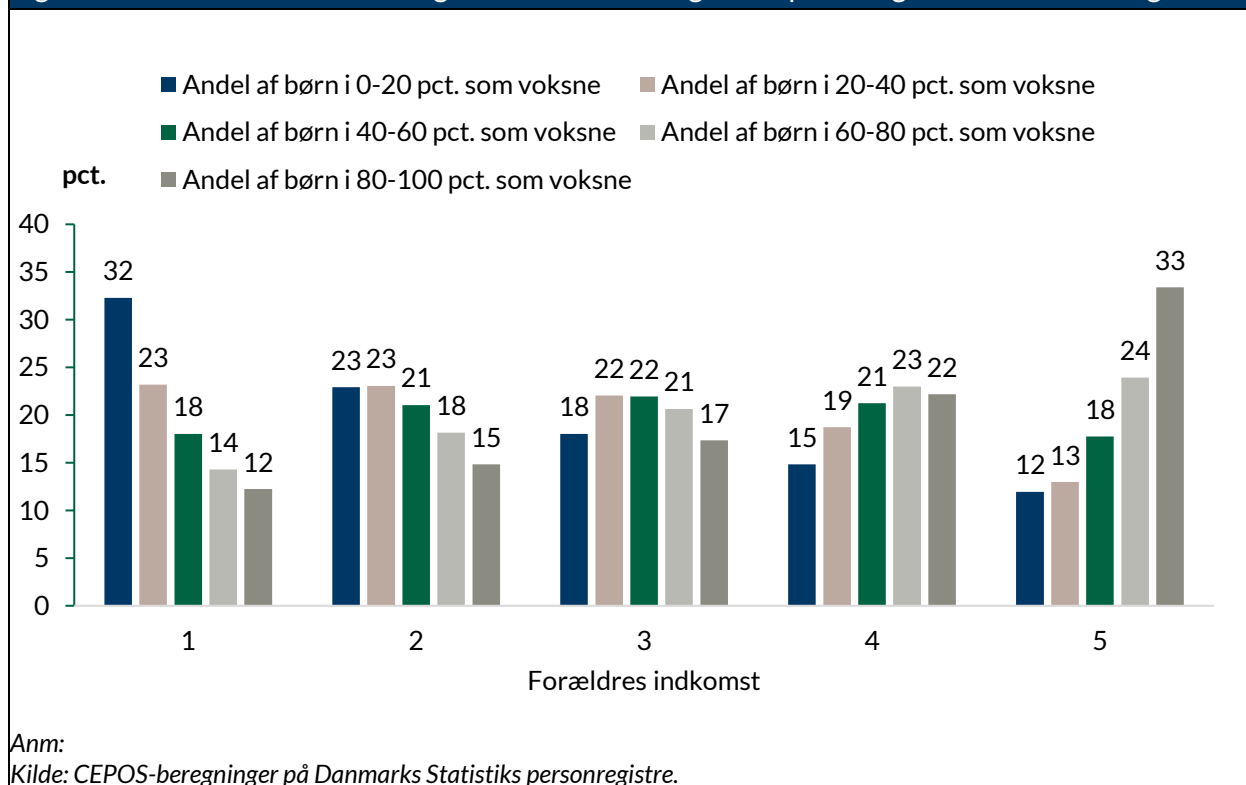
Denne analyse omhandler den sociale arv målt ved indkomstmobilitet. Det undersøges, hvordan børnene klarer sig økonomisk i forhold til deres forældre. Det fremgår af analysen, at der er social arv i Danmark. Men undersøgelsen indikerer, at det er forældrenes beskæftigelsessituation i højere grad end deres indkomst, som bestemmer om børnene lander i lavindkomstgruppen.

- Er forældrene i bund 20 pct. (målt ved disponibel indkomst), er der 32 pct. sandsynlighed for at børnene også er i bund 20 pct. som voksne. Hvis der ikke var en social arv i indkomst, så skulle kun 20 pct. af børnene havne i den femtedel med lavest indkomst.
- Tilsvarende viser analysen, at hvis forældrene er i top 20 pct., så er der 33 pct. sandsynlighed for at børnene også havner i top 20 pct. som voksne.
- 44 pct. af børn fra hjem med lav indkomst (blandt de 20 pct. med lavest indkomst), hvor forældrene hovedsageligt får deres indkomst fra overførsler, ender selv op i den lavest-lønnede femtedel som voksen. Det tilsvarende tal for børn af lavindkomstforældre, som hovedsageligt får deres indkomst fra job, er 27 pct.
- Tilsvarende er det en væsentlig større andel af børn fra hjem med lav indkomst, hvor forældrene er arbejdende, som opnår indkomster blandt de 20 pct. rigeste som voksen. Her er tallene 14 pct., hvis forældrene arbejder, og kun 8 pct. hvis forældrenes primære indkomstkilde er overførsler fra det offentlige.
- Børn fra lavindkomstfamilier hvor forældrene var fuldtidsbeskæftigede i alle opvækstårene i gennemsnit har en årlig disponibel indkomst som voksne, der er 65.000 kr. højere end børn fra lavindkomstfamilier hvor forældrene udelukkende var på overførselsindkomst i opvækstårene.

CEPOS har beregnet omfanget af social arv i indkomst. Social arv beskæftiger sig med, hvordan sociale forhold under opvæksten påvirker børnenes livssituation som voksne. De sociale forhold har mange forskellige aspekter, så som familiens indkomst eller forældrenes uddannelsesniveau. Vi ser specifikt på 2 forhold, som kan påvirke børnenes indkomst som voksne. For det første familiens indkomst¹ under opvæksten og for det andet forældres beskæftigelsessituation. Beregninger er foretaget på Danmarks Statistiks personregistre.

I analysen følger vi 43.000 børn, som er født i 1984. Først inddeler vi dem i 5 lige store grupper efter forældrenes indkomst i opvækstårene², således at vi i den første gruppe har de børn, hvis forældre havde de laveste indkomster osv. Dernæst beregner vi børnenes gennemsnitlige indkomst i årene 2018 og 2019, hvor de er 34-35 år. Herefter kan vi se på sammenhængen mellem forældrenes indkomst i opvækstårene og børnenes indkomst som voksne.

Figur 1. Umiddelbar sammenhæng mellem forældre og børns placering i indkomstfordelingen

¹ Mere præcist ser vi på den ækvivalerede disponible indkomst, da vi er interesseret i om manglende økonomiske ressourcer i opvækstårene har langvarige konsekvenser.

² Se boks sidst i notatet for en præcis metodebeskrivelse.

Det er således 32 pct. af de børn, som er vokset op med forældre, der var blandt de 20 pct. med lavest indkomst, som selv ender blandt de 20 pct. med lavest indkomst som voksen. Tilsvarende er det 23 pct. af disse børn (en lille overrepræsentation), som ender blandt de 20-40 pct. fattigste, mens det kun er 12 pct., der ender blandt de 20 pct. rigeste som voksen (en betydelig underrepræsentation).

Hvis vi i stedet ser på de børn, hvis forældre var blandt de 20 pct. rigeste ser vi det modsatte billede. Her er det kun 12 pct. som ender op blandt de 20 pct. med de laveste indkomster, mens det er hele 33 pct. som ender blandt de 20 pct. rigeste.

Hvis der ikke var nogen social arv, dvs. at der ikke var nogen sammenhæng mellem forældrenes indkomster og hvordan børnene klarede sig som voksne, så ville alle søjler være lige høje, dvs. 20 pct. Da det er hele 32 pct. af børnene med lavindkomstforældre, som selv ender op med lave indkomster, er der umiddelbart tale om en betydelig negativ social arv.

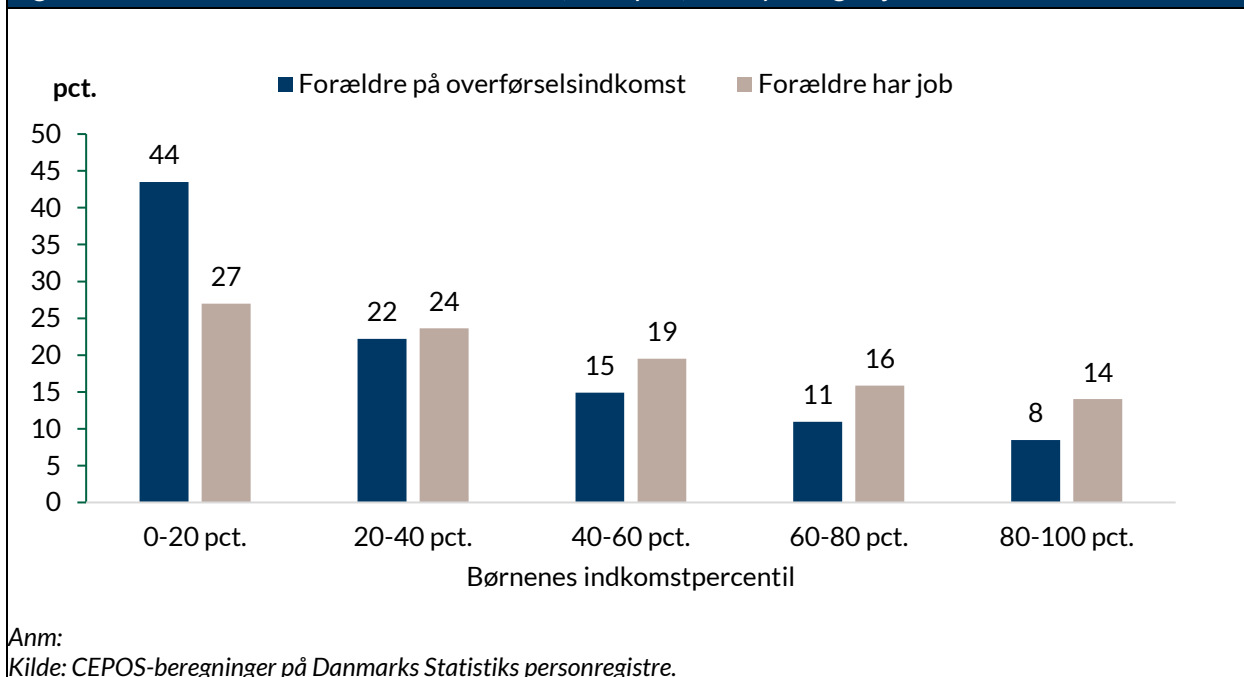
Det er beregninger af denne type, der har fået en række forskere til at hævde, at manglende ressourcer i opvæksten har store og langvarige negative konsekvenser for børnene³. Figur 1 viser imidlertid blot en statistisk sammenhæng, og det betyder ikke, at det er en kausal sammenhæng. Det er ikke nødvendigvis pga. den lave forældreindkomst at børnene får lave indkomster som voksen. Der kunne jo være andre faktorer på spil.

BØRN FRA HJEM MED LAV INDKOMST

Der er en relativ stor andel af forældrene med lav indkomst som i længere perioder ikke har noget job og derfor hovedsageligt lever af overførselsindkomst. Som det fremgår af figur 2, klarer børn fra hjem med lav indkomst sig væsentligt bedre såfremt forældrene var i job fremfor på overførsel.

³ Se f.eks. "Forsker: Kontanthjælpsloftet kan forstærke social arv", Ugebrevet A4, d. 6. september 2016.
<https://www.ugebreveta4.dk/Pages/Guests/Articles/2017/ShowTemplatedArticle.aspx?ArticleID=20584>

Figur 2. Børn af forældre med lav indkomst (0-20 pct.) – betydning af job

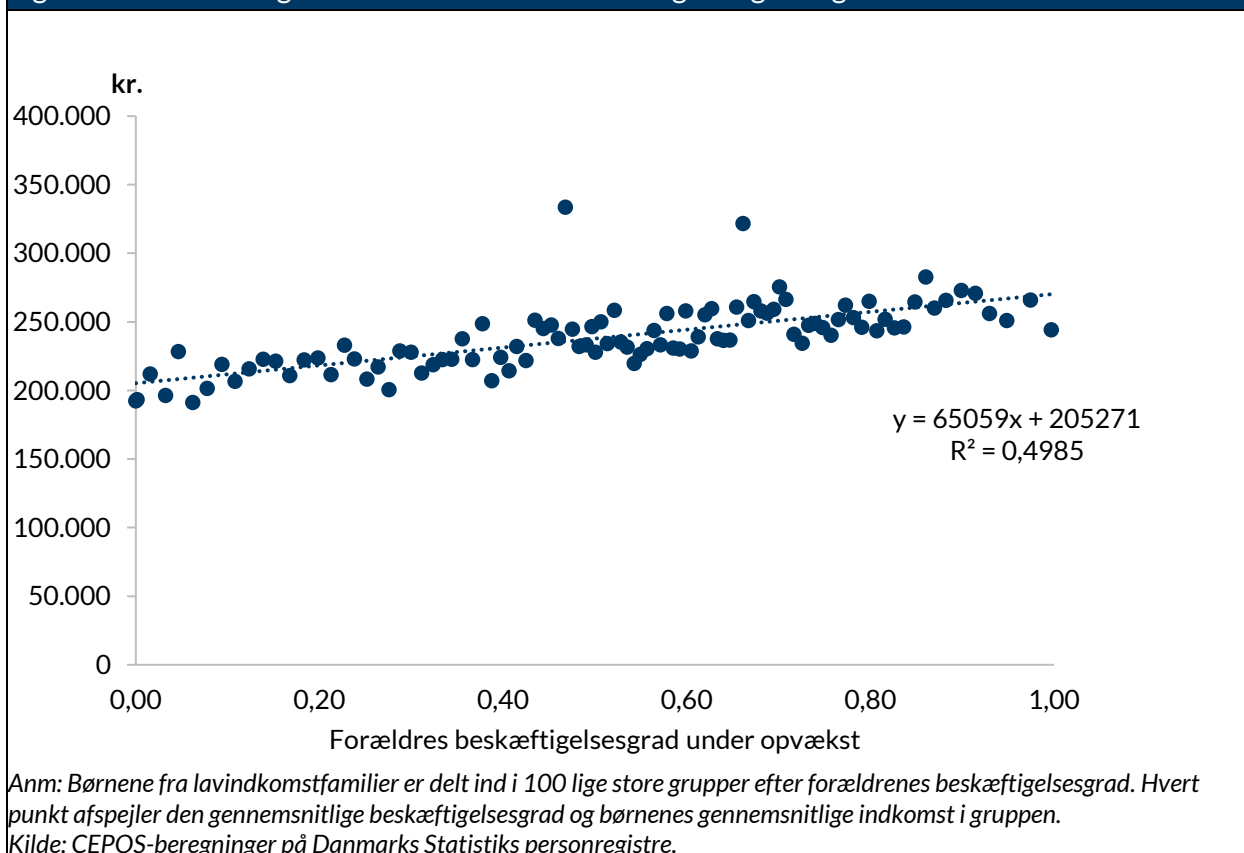

44 pct. af børn fra lavindkomsthjem (blandt de 20 pct. med lavest indkomst), hvor forældrene hovedsageligt får deres indkomst fra overførsler, ender selv i lavindkomstgruppen som voksne. Det tilsvarende tal for børn af lavindkomstforældre, som hovedsageligt får deres indkomst fra job, er 27 pct. Overrepræsentationen i lavindkomstgruppen reduceres med andre ord fra 24 pct. point (44 pct. – 20 pct.) til 7 pct. (27 pct. – 20 pct.). Når forældrene har lavindkomstjob, reduceres børnenes overrepræsentation i lavindkomstgruppen altså til under en tredjedel af niveauet blandt børn af overførselsmodtagere.

Tilsvarende er det en væsentlig større andel af børn fra lavindkomsthjem med arbejdende forældre som opnår indkomster blandt de 20 pct. rigeste som voksne. Her er tallene 14 pct. hvis forældrene arbejder, og kun 8 pct. hvis forældrenes primære indkomstkilde er overførsler fra det offentlige.

Den statistiske betydning af at forældrene arbejder, kan også illustreres ved sammenhængen mellem forældrenes beskæftigelsesgrad og børnenes indkomst som voksne. Børn fra lavindkomstfamilier hvor forældrene var fuldtidsbeskæftigede i alle opvækstårene i gennemsnit har en årlig disponibel indkomst som voksne, der er 65.000 kr. højere end børn fra lavindkomstfamilier hvor forældrene udelukkende var på overførselsindkomst i opvækstårene, jf. figur 3.

Figur 3. Sammenhæng mellem forældrenes beskæftigelsesgrad og indkomst som voksen

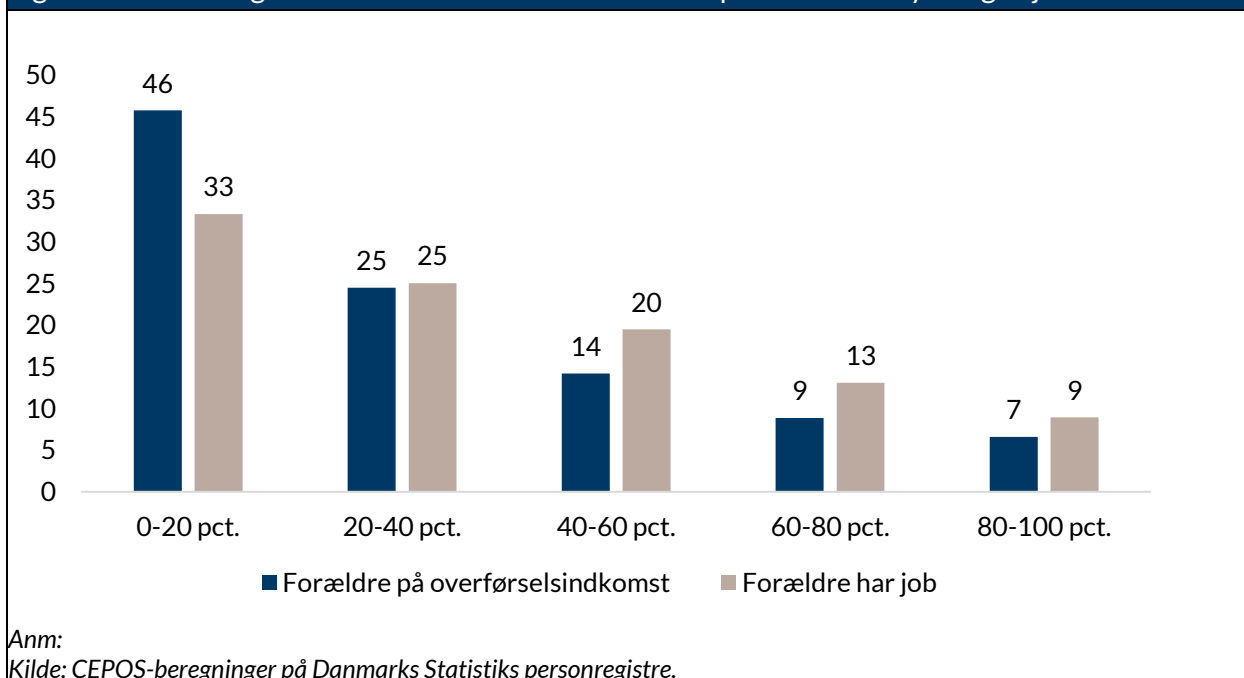

KONTROL FOR UDDANNELSE OG HERKOMST

Ovenfor fremgår det, at hvis forældrene i lavindkomstgruppen har et job, går det børnene bedre indkomstmæssigt, end hvis forældrene er på overførsel (men med samme indkomst). I litteraturen vedrørende social arv er det velkendt, at forældres uddannelse også spiller en betydelig rolle.

Der er en mulighed for, at ovenstående resultater vedrørende arbejdsmarkedsstatus i virkeligheden skyldes, at forældre i job i større grad end forældre, der er på overførsel, har en uddannelse. Det kunne også skyldes, at personer på overførsel hyppigere er indvandrere og efterkommere. Det kan man rense for ved at kigge på ufaglærte forældre med dansk oprindelse. I figur 3 ser vi udelukkende på de børn hvis forældre er 1) ufaglærte, 2) af dansk oprindelse og 3) tilhørte lavindkomstgruppen (de 20 pct. med de laveste indkomster).

Figur 4. Børn af ufaglærte lavtlønsforældre med dansk oprindelse – betydning af job

46 pct. af børn som er vokset op med ufaglærte danske lavtlønsforældre med offentlige overførsler som primær indkomstkilde, ender selv op i lavindkomstgruppen som voksne, mens det tilsvarende tal er 33 pct. hvis forældrene har job. Overrepræsentationen i lavindkomstgruppen bliver altså reduceret med 50 pct. (fra 26 pct. til 13 pct.), når forældrene har job. Selv når der kontrolleres for forældrenes uddannelse og herkomst, er der en klar sammenhæng mellem forældrenes arbejdsmarkedsstatus og børnenes indkomst som voksne.

HVORFOR ER DET VIGTIGT AT FAR OG MOR GÅR PÅ ARBEJDE?

En mulig forklaring er, at det at børnene ser far og/eller mor gå på arbejde, i højere grad gør det at have et job til normaltilstanden, og at børnene derfor når de bliver voksne, har større fokus på at få et job. En anden mulighed er, at forældre med job lægger større vægt på at være selvforsørgende, og at det slår igennem i opdragelsen. En tredje forklaring er, at forældrene gennem deres job får et netværk, som kan hjælpe børnene med at få et job. En fjerde teoretisk forklaring er, at det er forældrenes personlige forudsætninger, der har betydning for både om forældrene har et job, og for børnenes fremtidige indkomst. Det kan fx være arbejdsmoral, helbred eller evner. Her er tanken, at forældrene overfører disse "personlige forudsætninger" til børnene (via opdragelse og gener) uanset om de har et job eller ej.

Det er vores vurdering af tallene, at det at forældrene har et job, spiller en betydelig rolle for børnenes fremtidige indkomst. Det må alt andet lige være nemmere at overføre værdier som arbejdsmoral og flid til børnene, hvis de rent faktisk oplever, at forældrene går på arbejde, ligesom det forekommer plausibelt, at forældrenes syn på disse ting, ikke er uafhængig af deres egen beskæftigelsessituation.

SVAGE ØKONOMISKE INCITAMENTER I VOKSENLIVET SVÆKKER UDDANNELSESMOBILITET

En række studier af bl.a. Landersø og Heckman⁴ finder, at den intergenerationelle uddannelsesmobiliteten ikke er højere i Danmark end i USA. Det kan umiddelbart virke overraskende, da der ikke er nogen direkte økonomiske barrierer for at tage en uddannelse i Danmark (skattefinansieret uddannelse og høj SU). Landersø og Heckman peger på, at en sandsynlig forklaring er, at den positive effekt på uddannelsesmobiliteten af skattefinansieret uddannelse mv. ødelægges af manglende incitamer på arbejdsmarkedet. Det høje niveau for indkomsterstøttede overførsler som dagpenge og kontanthjælp sammen med en sammenpresset lønstruktur og høje marginalskatter, reducerer det økonomiske incitament til at tage en uddannelse.

⁴ Landersø og Heckman (2017), "The Scandinavian Fantasy: The Sources of Intergenerational Mobility in Denmark and the US" og Landersø og Heckman (2021), "Lessons from Denmark about Inequality and Social Mobility".

Metodeboks

Der blev født ca. 52.000 børn i 1984. For 9.000 er der ikke tilstrækkeligt med data, hvilket vil sige, at vi følger ca. 43.000 personer fra årgang 1984. For hvert barn beregner vi familiens gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst under opvækstårene 1987-1997 i faste priser, dvs. de år hvor børnene er 6-17 år gamle. Ud fra dette gennemsnit rangerer vi børnenes opvækstvilkår og kan derved placere forældrene i indkomstfordelingen, således at de ca. 430 børn med de laveste familieindkomster tilhører den første percentil, de 430 børn med næstlaveste familieindkomster tilhører den 2. percentil osv. Lavindkomst-gruppen som vi definerer som de 20 pct. med lavest indkomst indeholder altså ca. 8.600 børn.

For hver af de ca. 43.000 personer beregner vi desuden deres ækvivalerede disponible indkomst i årene 2015 og 2016, som er de seneste år vi har data for. I disse år er de 43.000 personer 34-35 år. Vi benytter gennemsnittet af de to års ækvivalerede disponible indkomst til at rangere de 43.000 personer som voksne.

Vi har altså nu to rangeringer af de 43.000 personer – en rangering for opvækstårene og en rangering hvor de er voksne – og kan derved analysere sammenhængen mellem de to rangeringer.

I en del af den eksisterende litteratur omkring social arv benyttes markedsindkomst eller samlet indkomst før skat fremfor disponibel indkomst (samlet indkomst efter skat). Men i denne analyse er vi interesseret i om manglende materielle ressourcer under opvæksten har langvarige effekter på indkomsten som voksen, og her er den disponible indkomst det bedste mål.

Ved opgørelsen af de disponible indkomster benyttes de såkaldte ækvivalerede disponible indkomster, som tager højde for stordriftsfordelene ved at være flere i familien. Et ægtepar behøver ikke at have en indkomst, der er dobbelt så stor som en enlig, for at have den samme levestandard. Det skyldes, at der er stordriftsfordele ved at bo flere i samme husholdning (to personer behøver fx ikke to køleskabe, men kan deles om et). Den ækvivalerede indkomst er altså et mål for, hvor meget der er til rådighed for hver enkelt person i familien, når der tages højde for stordriftsfordele.

I en del af analysen deles personerne op i to grupper efter forældrenes arbejdsmarkedsstatus. Her har vi opgjort forældrenes samlede markedsindkomst og overførselsindkomst i barnets opvækstår. Såfremt markedsindkomsten er større end overførselsindkomsten tilhører personerne gruppen 'børn hvis forældre i overvejende grad har markedsindkomst som indkomstkilde', mens de øvrige personer tilhører gruppen 'børn hvis forældre har overførselsindkomst som primær indkomstkilde'. I teksten refereres der til de to grupper med andre, kortere og mere mundrette benævnelser, så som fx 'forældre med job' og 'forældre på overførsel'.

Følsomhedsanalyse:

Hvis det er den tid forældrene er på overførsel som har betydning, rammer den valgte opdeling ikke nødvendigvis særlig godt. Vi har derfor gentaget analysen, hvor forældrene deles op i to grupper, alt efter hvor stor en andel af opvækstårene forældrenes primære indkomstkilde var overførselsindkomst. Hvis andelen er større end $\frac{1}{2}$ er forældrene i overførselsindkomstgruppen, og hvis den er mindre end $\frac{1}{2}$ er de i jobgruppen. Denne alternative opdeling fører til nøjagtig de samme kvalitative konklusioner.

Denne analyse er en del af "Projekt 3%." Projektet har til formål at identificere reformer, der kan hæve den økonomiske vækst i Danmark til 3 pct. årligt de næste ti år. Projektet er støttet af Kraks Fond og af Novo Nordisk Fonden. (NNF20SA0066299)

